

KAFFKA MARGIT ARCKÉPEI

1918. december elsején halt meg Kaffka Margit 38 éves korában. Halála megrendítette környezetét és íróbarátait. Fialat volt, tehetséges, az első komolytollú asszonyíró, kit sok gyótródás, csalódás kísért rövid életútján. Végtelen ragaszkodással fordult írói társai felé és kevés viszonzást kapott. — Török Sophie Kaffka halálának 18. évfordulóján megjelent emléksoraiban írja: „Úgy érzem, Kaffka Margit iránt hálátlanok vagyunk mi mind, akik közel álltunk hozzá, s az egész nemzedék, mely elmulasztotta, hogy közel állhasson hozzá. Kellett volna valamit csinálni, legalább emlékének fenntartásáért...”¹ Híre hosszú időre elcsendesült, családja nem maradt s „sírját a farkasréti temetőben rég benőtte volna a dudva, ha nemes barátóni kéz nem ültetne rá virágot...”² — Napjainkra Kaffka Margit elfoglalta helyét az irodalomban. 1945 óta művei új kiadásai egymás után jelennek meg, — az újabb nemzedék már közel áll Kaffka Margit életművéhez. Negyven év távolából most emberi egyéniségét, a még élő barátok emlékeztetésében egyre halványuló arcvonásait szeretnénk megrögzíteni, a sok fennmaradt fénykép, az igen kisszámú művészi alkotás tanúságait kiegészíteni a kortársak sok apró részletre rávilágító emlékezésével, hogy igaz emlékének fenntartásához a magunk szerény részével mi is hozzájáruljunk.

Első ránkmaradt fényképe kevésvel előzi meg írói jelentkezését. Babar Ferenc nagy-károlyi fényképész felvétele 18—20 éves korában örökítette meg: sötétkalapú, fehérpetyves, szűkderekű ruhában. A ruha ujja bő, könyök alatt szorosan összefogott. A kerekken kivágott ruhanyakát cikkelyes csipkegallér díszíti. Arca kerek, egészséges, szeme bátornézésű, tartása egyenes. A fiatal Kaffka Margit fényképéhez Fenyő Miksa sorait kell idéznem: „... a dátumra nem emlékszem, de igenis egy napos délelőtre, csenevész fákkal szegény udvarra, a »Művelt nők otthoná«-ban, valahol a Józsefvárosban, ahol Kaffka Margittal, aki ott nagyanya vendége volt, először találkoztam. Szíves és finom jelenség volt, csupa közvetlenség, elfogulatlanság, és tágra nyitott szemű kíváncsiság. Már úgy látszott rajta a százfelé való nyugtalankodás, de életet még alig élt, könyvet még keveset olvasott, jó-rossz fordításban néhány külföldi regényt, egy-egy foszlánya valamely modernebb filozófiai, szociológiai gondolatnak is eljutott hozzá, de már megvolt az a talentuma, hogy e töredékeket feldúsítsa s később — művészi fejlődése folyamán — igazi étellel telítse.”³

Pár évvel későbbi, 1904-ből származó fényképén vőlegényével, Fröhlich Brúnóval látjuk együtt. Kaffka Margit oldalt fordulva egy padon ül, hosszú, sötét aljban és fehér erdélyi hímezéssel díszített, magasnyakú, bőjujú blúzban, arca majdnem teljesen profilban, kifejezése öntudatos, kicsit mesterkélte. Első férjéhez — mondják — ifjúkori nagy szerelem fűzte, s házasságát családja tiltakozása ellenére kötötte meg.⁴ Másik visszaemlékezés szerint éppen e fénykép ajánlásának hűvös tónusát: „Nagyságos anyáknak szeretetük jeléül Margit, Brunó, M. 904. IX. 10.” azt magyarázza, hogy Kaffka Margit édesanyja leánya írói sikere miatt keveselte a kezdő erdészt és ezt a véleményét nyíltan ki is fejezte.⁵

Az 1906-os évből származik Sassy Attila színes pasztellje.⁶ Két év választja el az előbbi fotótól. Az arc, zöldessárga háttér előtt, a kép bal oldalát foglalja el. A pasztell csak színes reprodukcióban maradt fenn, tónusai szecessziós-lilásak. Ez a lila fától fogja egységbe a haját, az arc bőrének sárgás-piros árnyalatait, a szemet, sőt a piros-galléros lila ruhát is. Arca inkább mai, modern arc. Erősvonású, nagyon értelmes, kifejezésében még sok gyermeki kedvesség és öntudat van. A rajz közvetlenségéből világosan kielemezhető, hogy a művész ismerte és szerette modelljét. 1906-ban Kaffka fiatal anyja, ki ezt az élményt mélyen átérzi és utolsó cseppjéig élvezi. Sassy Csaba, régi miskolci jóbarátjának visszaemlékezése — kissé patetikus — sorai a pasztell Kaffkájáról szólnak: „Magára nem sokat adott. Pedig szép, karcsú, hajlékony, puhavonalú, nyúlánk alakja volt”... „szordinós, letompított, lágycsengésű, félhalkan beszélt mindig”... „Csodálatos szemei voltak, lélekbelátó, embereken átnéző, messi horizontokra vesző sugarú, sötét tónusú, mély árnyékolású szemek. Beszélgetés, vitatkozás közben, ahogy ránézett az emberre, aki meg nem szokta, szinte kényelmetlenül érezte, hogy nem a szemei közé néz, hanem a lelkébe, a legtitkosabb, legegényibbnek hitt, biztos rejtkehelyen

¹ TÖRÖK SOPHIE: Hol az én életem? Kaffka Margit emlékezete. Nyugat 1937. 1. sz.

² SCHÖFFLIN ALADÁR: Kaffka Margit most tíz éve halt meg. Nyugat 1928. 11. 711.

³ FENYŐ MIKSA: Kaffka Margit. Nyugat 1918. 11. 773.

⁴ KAFFKA KÁROLY közlése.

⁵ CSICS JENŐNÉ ALMÁSSY ANNA írja a Polgári Iskolai Tanáregyesületnek 1943. márc. 3-i levelében. — Ezzel szemben SCHILLING OSZKÁRNÉ (Bauer Ervin nővére) visszaemlékezése szerint Kaffka Margit eljegyzését valójában már a házasság megkötése előtt megbánta és csupán a kisvárosi közvéleménye miatt nem lépett vissza.

⁶ Kaffka Margit Könyve. Athenaeum 1906. SASSY ATTILA illusztrációival. A címlap mellett Sassy Attila Kaffka Margitot ábrázoló pasztelljének színes reprodukciója.

elbujtatott gondolatai közé. Delejes fényű, mágikus sugarú szemek. A mesemondó Seherzád színes, káprázatos, keleti pompájú, ezervirágú rajzokkal átszőtt arabeszkeket látó szemei.⁷ Kaffka Margit kifejezően szép szemével számos visszaemlékezés foglalkozik.⁸

A *Nyugat* almanachjában, 1912-ben jelent meg Kaffka Margit időrendben következő fényképe. Oldalfordulatból jobb vállán keresztül visszanez, így arca majdnem teljesen szembe fordul. Kezünkben van egy kevésbé ismert, ugyanekkor készült másik felvétele is, Kaffka legszébb fényképe. Kicsit felemelt fejjel, jobb profilban ábrázolja. Mindkettő vállkép, a ruha mindkettőn fekete, mélyen kivágott. Haja súlyos tömege egyszerű kontyba fésült, de néhány laza fűrt fiatalosan, szabadon keretezi arcát. A profilkép — mely Máté Olga szignált felvétele — beállításra azonos a pasztellel, s korban is igen közel áll hozzá. Az 1906-os portrénál arca már érettebb, felnöttebb. Ezekben az években, az anyaság boldog napjai után, már súlyos problémákkal kellett szembenéznie. Házasságát felbontotta, és kisfiának eltartásáról ő gondoskodott.

1913. április 1-i postabélyegzésű, Beck Vilmosnak címzett lapján a következőket írja: „Villikém, drága barátom, nem mehetek addig mintázní, míg szegény T. kinn van s nálam ébedel. Talán a jövő hétre hagyjuk, v. e hét utolsó napjan kezdjük. Jó? Nagyon szorgalmas leszek, Kaffkájuk.” A szobor elkészült.⁹ Anyaga törtféher haraszi kő. A mellszobron Kaffka haja közepén választott, simán hátrafelé fésült, laza kontyban összefogott. Fejét kissé előre hajtja. Ruhája hangsúlytalan, kivágott. Arcvonásai erőteljesek, a szájfeletti rész igen hosszú, szája rajzosvonású, határozottan összefárt. Itt már másodikban állunk olyan alkotással szemben, ahol a művész a modell jó barátja, egyéniségét, emberi lényét, műveltségét jól ismeri. Fémek Beck Vilmos műve jó portré. Első pillanatra az arc csúnya, ez az élmény minden viszontlátásnál ismétlődik, de mindannyiszor rövid szemlélődés után elhamarkodott ítéletünk megváltoztatására kényszerít a szoborból sugárzó egyéniség szuggesztív hatása, s érezzük azt, hogy okos, szellemes, mély belső életet élő, erőskarakterű emberrel állunk szemben. 1913 áprilisában vagyunk, Kaffka egyedül élt, egyedül nevelte fiát, tanított, sokat dolgozott és már komoly írói sikereket aratott. Az 1906-os pasztell 26 évének boldog fiatalága után, érett, egyre elmélyülőbb lelkű, komoly emberré vált. Tárgyalt szobronkkal közel egyidejű, 32 éves keserű-bölcsen visszaemlékező *Önéletrajz*ából idézünk néhány mondatot, ami a szobor hangulatában híven tükröződik: „Nem élek gondok, bajok és belső viták nélkül, de mostani életem minden idáig volt éveimnél jóval jobb, fejlettebb és enyémebb; áldassék minden megtevesztések, hóbortok és szomorúságok, akármifélek — melyek e szabadabb levésre, magamhoz közelebb jutásra akaratlan is segítettek.”

1913-ban a *Nyugat* kiadásában jelent meg Kaffka Margit *Mária évei* c. regénye, mely mellékletként Kaffka Margit háromnegyedealakos fényképét közli. Fehér csipkegalléros, fekete, hosszúujjú ruhában, apró ékszerekkel díszítve ül előttünk. Kissé oldalra fordul, szép formás kezét ölében összekulcsolja. Haja hullámosan összefogott, nem repked má a feje körül, erősen a halántékára fésült. Ezzel egyszerre készült Székely Aladár másik közismert felvétele, melyen Kaffka Margit kicsit előrehajtott fejjel, kettéválasztott, előreboruló hajjal néz ránk. A ruhakivágása és a bross azonos a két felvételen. Kádár Erzsébet találóan jellemző sora erre a Kaffka portréra szabottak: „Szeme sötéten keretezett, nagy, figyelő. Arca szlávos, majdnem nyers, szinte még nem kész arc, mint a gyerekeké. Csúnya volt-e, vagy szép? Nála az arc mellékes volt, csak foglalata a szemnek.¹⁰ Ezt a sátoroshajú arcképet közölte Székely Aladár az *Irók és művészek* 1915-ben megjelent albumában. Az album egy példányába Kaffka Margit ezeket az ajánló sorokat írta: „Leoniemnek küldöm szeretettel a háborús karácsonyra csúnya és fáradt arcaink mását.”¹¹

1914-ben Kaffka Margit életében új fejezet kezdődött. Megismerte Bauer Ervint, és még ugyanebben az évben házasságot kötött vele. Bár katonaorvosi szolgálatra bevonult ifjú

⁷ SASSY CSABA: Margit asszony. Reggeli Hírlap, Miskolc 1921. 35. sz.

⁸ FELEKI GÉZA: Kaffka Margitról. (Felolvasás a Nyugat jubileumi estjén) Nyugat 1927. I. 11.

⁹ „Kaffka Margit arcan a szempár az uralkodó, ... szeme valószínűleg világos volt és valószínűleg lenül csillogott, kissé hideg, mindig éles fényben. Mély violatónusok vegyültek Kaffka Margit szemének szürke színébe, és a mély violatónusok ellenére világított ez a szem: kutatva és szomjasan nézett körül, mindig keresett, mindig kérdezett. Ilyen szem illenék a nagy vizsgálóbíróhoz, de csak akkor, ha inkább a vádlott ártatlanságát akarják kideríteni, mint a vádlott bűnösségét. Kaffka Margit szeme mindig kérdezett, és néha ijeszítően nagy kérdéseket vetett fel, amint a magyar irodalomtörténet nagy kérdőjelei közé tartoznak versei novellái, regényei.” — FÜST MILÁN: Emlékezés Kaffka Margitra. Nyugat 1928. II. 712. ... A tekintetét is látom ilyenkor, ezt az idegességtől puha, bizonytalanságtól állandóan rebbenő, egy kis bizonyosságot esengő tekintetét. ... S ilyenkor mindig nagyon megfárad a szívem érte s azt gondolom, hogy e nagy világnak egyik legárabbja ő volt.”

¹⁰ P. I. M. Itsz. 1958/581. sz., 49 cm magas. Fémek Beck Vilmos Kaffka Margitot ábrázoló szobrának maszk-szerű, 20 cm magas, barnára színezett gipszöntvény-változata Kaffka Margit rokonának, Horváth Tibornak tulajdona.

¹¹ KÁDÁR ERZSÉBET: Kaffka Margit. Kődlovagok (Írói arcképek). Szerk. THURZÓ GÁBOR. Szent István Társulat, é. n.

¹² Guttman Leonienak, Kaffka Margit barátnőjének szóló ajánlás.

Kafka Margit
(Sassy Attila pasztellképe)

Kaffka Margit
(Máté Olga fényképe)

Kaffka Margit
(Petri Lajos mellszobra)

Kaffka Margit
(Fémes Beck Vilmos mellszobra)

Kaffka Margit
(Kövesházi Kalmár Erika sírszobra)

férje miatt éveken keresztül állandó aggodalomban élt, hol elszakítva tőle, hol rövid időszakokra boldogan együtt, — hangulata mégis gyökeresen megváltozott, a korábban önmagában megtalált nyugalom békéjét a szeretett társ féltése, és a végre nyugodt élet építésének vágya tette még tartalmasabbá. Ebből az időből 8 fényképe van a kezünkben. Művészi fotó egy sincs közöttük, ünnepi alkalmakkor készült családi képek, amatőr felvételek, melyek többnyire a háborús évek oly ritka, együtt töltött pillanatát örökítették meg: Kaffka Margit férjével, kislíával és Seidner Ernőnével (1), katonaruhás férjével és 11—12 éves, fehér matrózruhás kislíával (2), állóképen férjével; Kaffka hosszú, egyenesszabású, sötét szoknyát és gallértalan, hosszúujjú fehér blúzt visel, haja közepén elválasztott, erősen arcába fésült (3), Bauer Ervinnel együtt; Kaffka hosszú fekete kabátban, szőrmés gallérral, muffal, fekete homlokbasimuló kalapban (4), férjével kávéházi asztalnál, előttük mokaáscsészék (5), az 1918-as vasúti igazolványképe, mely fehér ruhában, fehér, nagyszélű, struccollas kalapban ábrázolja (6).

A háborús évek legsikerültebb fényképe 1917-ben Temesvárott készült (7). Hosszú asztal mellett, egymástól távol, mikroszkóp mellett ülnek, mindketten fehér munkaköpenyben. Kaffka nagyon fiatalos. Egyszerűsége jól esik az előbb felsorolt képek divatos kalapjai és ruhái után. Haja hátrafésült. Előrehajolva figyel a mikroszkópot. Arcifejézése, fejtartása, hajának tömege emlékeztet Femes Beck szobrára, hangulata sokkal derűsebb. Szép kezei ezen a felvételen is jól érvényesülnek. Kaffka szerette finomvonalú kezét. Kevés fennmaradt személyes vonatkozású emléke között van néhány rajzlap, egyikén kezéről éppen ezekben az években rajzolt vázlatait látjuk. A naiv és gyakorlatlan vonású rajzokban meglepő a jellemző. ¹²

Még a háború elején küldött el férjének egy kis interieurfelvételt (8), melyen sokkal inkább a lakás hangulata fontos, mint Kaffka kicsiny, a környezetbe belesimuló figurája. — Oly sok visszaemlékezésben találkoztunk azzal a megállapítással, hogy Kaffkának nem volt érzéke a rendező, praktikussághoz, az öltözködéshez, és sok haszontalan dolgot, dísz tárgyat vásárolt össze-főlöslésen. ¹³ Ezen az interieur-képen a falat díszítő fényképek és festmények zsúfoltsága az egyetlen/ amit kifogásolhatunk. A biedermeier-bútorok kedves hangulata, az írásos kézimunkák, kerámiatárgyak szeretete izlésre és jó ítélőképességre vall.

1918 végén, közvetlenül Kaffka Margit halála előtt készült Petri Lajos mellszobra, az utolsó képmás, ami él, beszédes vonásait megörökítette. Kisfiának levélben számolt be erről az eseményről: „Engem most mintáz Pick (Petri) Lajos szobrász a Telcs műteremben. Nagyon jó lesz a szobor, úgy hiszem.” ¹⁴ Petri Lajos műve csak a fejet és a lányvonalú nyakat ábrázolja, a haj hullámos, hátrafésült, dús kontyban a nyakon összefogott. A művész a karakteres arcot megszépítette, a gyermekes orrot és kicsit duzzadt felsőajkát nőiessé enyhítette — az idealizált vonások lágyabb egyéniséget tükröznek, mint Femes Beck Vilmos szobra. A mellszobor visszautal a fiatalkori bájos profil-fényképre, eltörlő a közbeeső évek sok kínlődésének az arca íródott éles vonásait és így a múltó idő törvényei fölé emeli.

Az életben készült művek sora ezzel le is zárult. Hírét és emlékét elborító csend és hallgatás két évtizede után, halála huszadik évfordulójára, a rövidéletű Kaffka Margit Társaság a farkasréti temetőben az egyszerű kettős sírhant fölé emléket állíttatott. A sírszobrot Kövesházi Kalmár Elza faragta, aki személyesen ismerte Kaffka Margitot. Az évek messzi távolából leszűrődött és emlékké halványodott benne az ismeretség élménye. A szürkés fehér kőszobor az írónt lépcsősoron felfelé haladva ábrázolja. Jobb lábával előre lép, két karját maga elé tárja. Ruhája hosszú, bő szoknya, inkább stilizált, mint meghatározott divatot ábrázol, s a ruhafelsőt a vállat körülölelő és a két kar között a mellen lefutó hosszú sál alkotja. Ez a merev sálrész támasztja alá és őrzi meg a letöréstől a kissé esetlenül előrenyúlott két kart. Haja lágyan mintázott, közepén választott, kontyba fésült. Arca, alakja szimbóluma Kaffkának, nem is kíván a szó szoros értelmében vett szoborportré lenni. — Míg a hasonlatosságra törekvő sírszobrok eleve sikertelenségre ítélték, Kövesházi Kalmár Elza művében Kaffka rajongó

¹² O. Sz. K. Fol. Hung. 2.569.

¹³ KÁDÁR ERZSÉBET, I. m. „Hitt az apró dolgokban, a selyempárnákban és csipkegallérokban, amelyekkel zsviesen hintette tele regényeit és díszítette fel hölgnőt. Irónak is asszony akart maradni...”

TÉRSÁNSZKY J. JENŐ: Kaffka Margit. (Elmondtam a Nyugatbarátok Körében) Nyugat 1931. II. 142. „Annak a társaságnak a hölgytagjai, amelyben Kaffka Margit forgott, egyöntetűen kedvezőtlen véleménnyel voltak Kaffka Margitnak, a nőnek, a dámának, a háziasszonynak öltözködés és más női dolgokban való szakértelméről és érzékéről...” „Kaffkának egyáltalán a csin, sőt praktikusság iránt is nagyon kevés tehetése van...” „... nagyon drágán és nagyon rosszul vásárolt színben és formában kalapokat és öltözékeket és dísz tárgyakat és mittudom miket...” „... macacs gyereket, akik szeszélyei, gyakorlatatlansága, beugrathatósága, vagy konoksága, ezer, sokszor megkeserült kényelmetlenségbe ránt bele.”

¹⁴ Petri Lajos Kaffka Margit szobra 40 cm magas. A művész tulajdona. Budapest, XIV. kerület Kaffka Margit utca 1. sz. házán elhelyezett emléktábla ennek változata. Anyaga harasztí kő, 55—90 cm.

egyénisége benne él, és hat a késő szemlélőre is. Az állóalak szokatlanul kicsiny mérete lerontja a közeli szemlélet hatását, monumentalitása csak nagyobb távolságból bontakozik ki.¹⁶

Kaffka Margit arcának, külső egyéniségének változását a fenti képsoron rövid két évtizedre terjedő időszakazon kísérhetjük végig. A kiemelkedőbb, beszédeesebb kép mások; a művészi Székely- és Máté-fotók, Fémes Beck Vilmos mellszobra, a kedves hangulatú mikro-szokópos amatőrkép és Petri Lajos szobra kölcsönösen kiegészítik egymást. Megmutatják a kutató szemmel figyelő lelkes, fiatal írónőt, a magáratalált, önmaga alkotóerejében bízó embert, a rövid pillanatra felszabadultan boldog és gondtalan asszonyt. Kaffka Margit személyét írásai közel hozzák az olvasóhoz, de színesebb lesz a kép, teljesebb az élmény és közvetlenebb a hangulat, ha a sorok mögött élő ember arcvonásait is megismerjük.

Vargha Zoltán

ADY ENDRE LEVELEI VARGHA GYULÁHOZ

Ady Endrének 1915—16-ban Vargha Gyulához írt alábbi három levele azt mutatja, hogy politikai, világnézeti és erkölcsi felfogásuk különbözősége ellenére előzékeny hangú levelezés folyt köztük. Közlöm Vargha Gyula egy 1916. május 11-ről keltezett kiadatlan versét is, mely bizonyítja, hogy elismerte Ady tehetségét.

1.

Méltóságos Államtitkár Úr, még mindig hiszek a poéták köztársaságának legendájában. Azért hát ha én megátkozott poéta vagyok is s éppen ellenséges, hiszem, hogy Vargha Gyulát a költőt, megtalálom a méltóságos államtitkárban is. S ez ezúttal magyarázója ici-pici ügyem legmagasabb fórum elé terjesztésének. Hallgasson meg csak: első sorban is nem vagyok érdekelt, ami természetes. Csucsán lakom többnyire házasságom óta s első sorban feleségem miatt. Ez a Csucsá Kolozs-m-nek nyugati legszélén van s hogy ott kibírhasa az ember az életet a bölcsességen kívül, a feleségén, az olvasmányain kívül, a vasút és posta relatív segítségére vagyunk szorulva. Kikapcsolódunk a világból, ha a vasút (ez ritka eset) vagy a posta (ez kis vidéki helyeken mindig hatalmas dűhben dühöng) okvetetlenkedik. Nálunk a postás régi barátomnak, dr. Sarkadi Lajos nagyváradi ker. és iparkamafai titkárnak a nővére. Már ez is tartóztat és tőr(töz)tet vele szemben s még jobban az én Sarkadi barátom kolozsvári vasúti és postai összeköttetése. De nem a posta miatt fordulok ezúttal a nagyon elfoglalt államtitkárhoz, de egy vasúti tisztviselő miatt. Ez a vasúti tisztviselő Ladits Sándor nevű, s úgy került az én postaügyembe, hogy hírlapjaimat a vasúthoz járatom. A vasúthoz azért, mert a postával kerülni akarok minden nem muszáj összeütközést. Ladits pedig, ki pár év óta minta-hivatalnok Csucsán, miattam, postám miatt kellemetlen konfliktusokba keverődött. Fiatal, ambiciózus, pompás hivatalnok és ember s nem szeretném, ha hozzám-ragaszkodása miatt állandó idegességben kellene élnie. Rendes úton az üzletvezetésén megpróbáltuk már, hogy őt szolgálat érdekében, hivatalból helyezték el innen. *Miskolcra* óhajtana menni, hol vasutas testvére s egy nénje él. Arra kérem Méltóságodat: üzenjen át pár szót e hivatalból-áthelyezés dolgában. Nekem a posta ellen volna s talán — ha minden kötél szakad — lessz (így!) rengeteg panaszom. De most csak lovagiasan (bocsánat, így van) csupán azért az emberért emelek kérő szót, kit netán bajba hozhatna az, hogy mellettem van. Ízléstelen volna Vargha Gyulának e kérés kapcsán, így és ilyenkor mást is mondanom. Kijáró tisztelet és becslés minden adójával igaz tisztelő híve

Ady Endre

Csucsá (Kolozs m.) (Dátum nincs, 1915 ősze)

2.

Méltóságos Államtitkár Úr, fogadja el kedves válaszáért hálás köszönetét az Ön régi tisztelő hívének, Ady Endrének (A nyomtatott névjegyen: Ady Endre — olvasható)

Csucsá, kedd.

¹⁶ A Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában van Kalmár Elza Kaffka Margitot ábrázoló mellszobra, mely a síremlék alapján készült. Gipsz, 30 cm magas, ltsz. 59—54—N.

Kaffka Margit ikonográfiájának összeállításánál az egykorú szobrok és festmények teljes egybe-gyűjtésére törekedtünk, a fényképek esetében a legfontosabb csoportokat említjük meg.

A 10 filléres bélyeggel ellátott külső levélboríték címzése:
Méltóságos Dr. Vargha Gyula m. kir. kereskedelemügyi államtitkár úrnak, (Keresk.
miniszterium) Budapest

Az elmosódott postabélyegzőn csak sejteni lehet az 1915 októberi keletet.

3.

Csucsá, szombat

Méltóságos Uram (talán Kegyelmes, de nem először jártam már ilyen pórul: megbocsát?), köszönöm, hogy kegyes volt kéréseimhez. Köszönöm, hogy most, miután kéréseim igazán semmik voltak, megmaradt a jussom, hogy félreértés nélkül mondhassak ma már mást is. Fáj nekem, hogy Vargha Gyula Rákosi Jenővel és az ő ravaszkodásai révén egy újféle pázmánypéteri föladatot vállal. Ez a borzasztó háború sok ideológiát söpört el, de a magyar protestantizmust, melynek néhány iródeákja, sőt főpapja is, már-már a fülbe-gyónatásig pápistásodik, meg kellene mentenünk, mert ők volnának talán a magyarság. Hódolok a tiszta életű, nagy állású, s legfőbbképpen a poétaságában kifejezett előkelőségű és maradandó Vargha Gyulának. Bocsássa meg, hogy ezt meg kellett írnom s hálásan köszöntöm. Legtiszteletőbb híve Ady Endre.

— A levélborítékon a címzés: Méltóságos Vargha Gyula úrnak, kereskedelemügyi államtitkárnak Budapest Kereskedelemügyi miniszterium. Küldi: Ady Endre Csucsá, Kolozs vm. Ajánlott. A 35 fillért kitevő bélyegeken egészen világosan olvasható a kelet: Budapest 1916. márc. 12. (Ady levele Csucsán előző napon, márc. 11.-én kelt)

4.

Ady Endrének
„A dalok tüzes szekerén” c. versére.

Szekeredből a bűnt ha kifognád,
E veszett vásári gebét,
S ifjú Apolló volnál csakugyan,
Mi mind valamennyin

Virágot szórnánk elibéd.
Diadalod láttán
Nem marna se bosszú, se bánat,
Ha messze maradnánk,
Örömujjongásunk
Annál hevesebben szállna utánad.

Budapest, 1916. május 11.

Vargha Gyula